

Loško kmetijstvo pred vstopom v Evropsko unijo

Kmetijstvo je osnovna človekova dejavnost, ki zagotavlja pridelovanje hrane in omogoča preživetje. Razvoj kmetijstva je omogočil razvoj družbenih in proizvodnih odnosov.

Zgodovinski podatki kažejo, da sega začetek pridelovanja žit v dobo prvih civilizacij pred 9 do 11 tisoč leti v poplavnem območju reke Nil in na območju svetopisemskega raja v porečju Evfrata in Tigrisa. Kultura pridelovanja žit je ob koncu bronaste in začetku zgodnje železne dobe okrog 3 do 2 tisoč let pred našim štetjem dosegla srednjo in zahodno Evropo. Rimljani so izboljšali plug in dosegli pridelok 400 kg pšenice na hektar. Od takrat dalje lahko ugotavljamo tehnični napredek kmetijstva. Konec selitve narodov je dvopoljni kolobar (ozimina – jarina) nadomestil tropoljni kolobar, kjer se vrstijo ozimne, jarine in krmne rastline. Ta izboljšava je omogočila povečanje pridelka žita in širjenje živinoreje. Po odkritju novega sveta so v evropsko kmetijsko prakso uvedli nove kulturne rastline (krompir, koruza) in s tem dokončno premagali katastrofalne lakote. Za 18. in 19. stoletje je za zahodno in srednjeevropsko kmetijstvo značilno uvajanje mehanizacije in začetek zlahtnjenja rastlin. Temu obdobju sledi od konca 19. stoletja dalje uporaba mineralnih gnojil in zaščitnih sredstev ter zmogljivejše mehanizacije. Ves ta tehnični napredek je omogočil izredno povečanje kmetijske pridelave, povečanje produktivnosti in uvajanje industrijskega načina pridelave tudi v kmetijstvu. Zato se je število kmetijskega prebivalstva nenehno zmanjševalo in padlo v Evropski uniji (v nadaljevanju EU) pod 5 % ob sočasnem ustvarjanju presežkov pridelane hrane.

Tehnološki napredek kmetijstva so narekovale družbene potrebe in spodbude države. Če se omejimo samo na zadnja stoletja kmetijske zgodovine na našem območju, lahko ugotovimo številne mejnike, ki so podpirali ali ovirali razvoj kmetijstva. Navajam nekaj najpomembnejših zgodovinskih mejnikov v razvoju kmetijstva: pojav novih boleznih in škodljivcev (krompirjeva plesen, BSE – bolezen norih krav, kobilice, trsna uš, koloradski hrošč), merkantilizem in pospeševanje uvajanja novih kmetijskih kultur, podpiranje kmetijskega izobraževanja, zemljiška odveza z odpravo tlačanstva, izgradnja železnice (ki je povzročila propad tovarništva in prvo odpiranje kmetijskega trga evropski konkurenci), industrijska revolucija, združništvo, nove državne meje po prvi svetovni vojni in po razpadu Jugoslavije, nacionalizaci-

ja po drugi svetovni vojni in pospeševanje kmetijstva od sedemdesetih let 20. stoletja dalje. Za sedanje obdobje so značilni procesi liberalizacije kmetijskih trgov, globalizacije in uvajanje skupne kmetijske politike. Vse doseданje mejnike, tako tiste s pozitivnimi vplivi kot tiste z negativnimi posledicami, je kmetijstvo preživelo. Kako bo loško kmetijstvo preživelo sedanje globalizacijske procese in vključevanje v EU, pa je vprašanje, na katero še ni mogoče odgovoriti. Da bi lahko čez leta lažje ocenjevali posledice (pozitivne in negativne) bom v nadaljevanju opisal stanje kmetijstva v zadnjem letu 20. stoletja, kar mi omogočajo predhodni rezultati popisa kmetijskih gospodarstev in kmetij v letu 2000, ki ga je na osnovi Zakona o popisu kmetijskih gospodarstev v Republiki Sloveniji v letu 2000 (Uradni list RS št. 99/99) izvedel Statistični urad Republike Slovenije. S popisom kmetij junija l. 2000 so zbrani podatki o evropsko primerljivih kmetijah na našem območju. Žal vsi podatki še niso obdelani in dosegljivi. Kriterij za popis kmetije je bila obdelava najmanj 1 ha kmetijskih zemljišč ali pa reja ene ali več glav velike živine. Popis torej ne bazira na lastnini kmetijskih zemljišč temveč na uporabi kmetijskih zemljišč. Zato v popis niso bila vključena gospodinjstva, ki imajo v lasti kmetijska zemljišča, pa jih ne obdelujejo. Podobni kriteriji za popis kmetij so bili uporabljeni pri popisu, ki ga je leta 1988 izvedla Kmetijska zemljiška skupnost Škofja Loka in je obdelan v študiji Stanje in možnosti razvoja kmetijstva v občini Škofja Loka, zato so podatki primerljivi.

Delovna sila na kmetijah

Najpomembnejši proizvodni faktor vsake produkcije so ljudje, ki v njej sodelujejo, zato se tudi v kmetijstvu pojavlja vprašanje, koliko ljudi in kakšni ljudje obdelujejo naš kmetijski prostor. Glede na stanje našega kmetijstva in na videz našega podeželja lahko zatrdimo, da v kmetijstvu delajo prizadevni in sposobni delavci.

Tabela 1: Osnovni podatki o delovni sili na kmetijah

Občine	Gorenja vas Poljane	Škofja Loka	Železniki	Žiri	UE Škofja Loka
Zavarovanci iz kmetijske dejavnosti po 16. čl. ZPIZ-a*	167	209	127	38	541
Število gospodarjev, ki delajo 8 in več ur dnevno v kmetijstvu	134	128	92	41	395
Ostali člani, ki delajo 8 in več ur dnevno v kmetijstvu	94	110	59	45	288
Status gospodarja					
1. kmet	144	145	93	32	414
2. redna zaposlitev	199	125	94	68	486
3. brezposelni	15	8	12	12	47
4. gospodinja	12	11	8	4	35
5. upokoјenci zunaj kmetijstva	159	123	118	85	485
6. kmečki upokoјenci	60	85	37	21	203

Občine	Gorenja vas Poljane	Škofja Loka	Železniki	Žiri	UE Škofja Loka
Status druž. članov:					
1. kmet	116	112	76	22	326
2. redna zaposlitev	596	457	399	208	1660
3. brezposelni	32	34	33	21	120
4. gospodinje	136	86	85	29	336
5. učenci, dijaki	918	606	500	170	2194
6. upokojenci zunaj kmetijstva	180	123	126	71	500
7. kmečki upokojenci	107	119	49	20	295

Vir: Statistični urad Republike Slovenije (v nadaljevanju: SURS), popis kmetijskih gospodarstev v letu 2000.

* Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije, OE Kranj, Izpostava Škofja Loka, december 2000.

Direktnih podatkov o številu delovnih mest na kmetijah niti o številu kmetij, ki pridobivajo dohodek izključno s kmetijsko dejavnostjo, nimamo. Osnovni pokazatelj o številu delavcev, ki delajo samo na kmetijah, je število kmečkih zavarovancev po 16. členu ZPIZ-a. Takih zavarovancev je bilo ob koncu lanskega leta še 541. Vendar to število ne pokaže tudi števila čistih kmetij. Na nekaterih kmetijah je namreč več zavarovanih oseb, na drugih, ki nimajo pogojev za obvezno zavarovanje, pa ni nihče vključen v zavarovanje. Število zavarovancev se v zadnjih letih zmanjšuje.

Tehnološke spremembe v kmetijstvu povzročajo opuščanje prvotne rabe kozolcev. Le redki so še v prvotni funkciji in dobro vzdrževani, večina se jih uporablja le za shranjevanje strojev, drv, nerabne navlake, ali pa so prepuščeni propadanju.

Pomemben je podatek popisa o številu aktivnih delavcev, ki delajo 8 ali več ur na kmetiji. Takih je na območju naše upravne enote 683, od tega je 395 gospodarjev in 288 drugih družinskih članov. S popisom kmetijstva so zbrani tudi podatki o številu ur in delavcev, ki delajo na kmetijah. Skupaj dela na naših kmetijah 5.462 delavcev, ki opravijo dnevno 20.980 delovnih ur. Če te ure preračunamo na osemurni delavnik, bi za opravljene ure rabili 2.622 delavcev. V teh podatkih so zajeti le delavci, ki so člani kmečkih gospodinjstev. Občasna pomoč drugih na kmetijah v teh podatkih ni zajeta.

Veliko povedo tudi podatki o statusu gospodarja in članov kmečkega gospodinjstva. Gospodarjev, ki so po poklicu kmetje, je 414, drugih družinskih članov s tem poklicem pa je 326. Torej je 740 oseb, ki se poklicno ukvarjajo s kmetijstvom. 486 gospodarjev in 1.660 družinskih članov kmetuje poleg redne zaposlitve izven kmetije. Na kmetijah dela tudi 985 upokojujencev izven kmetijstva in 498 upokojujencev iz kmetijstva. Veliko pomoč na kmetijah so tudi učenci, dijaki in študentje.

Ob upoštevanju navedenih podatkov ocenjujem, da je na našem območju še okrog 500 čistih kmetij.

Kmetijska zemljišča

Osnova za kmetijsko pridelavo so kmetijska zemljišča. Podatke o zemljiščih vodi zemljiški kataster.

Tabela 2: Površina kmetijskih zemljišč in gozda v ha po občinah v letu 2000

Občina	Njiva	Sadovnjak	Travnik	Pašnik	Trstičje	Kmetijska zemljišča	Gozd
Gor. vas-Poljane	855	154	745	2.003	0	3.757	9.180
Škofja Loka	1.277	238	2.028	716	0	4.259	9.375
Železniki	387	75	2.168	1.434	0	4.064	11.922
Žiri	398	32	1.068	356	7	1.861	2.825
UE Škofja Loka	2.917	499	6.009	4.509	7	13.941	33.302

Vir: podatki geodetske uprave za leto 2000

Površina kmetijskih zemljišč se zmanjšuje že od sredine 19. stoletja. Samo v zadnjih šestdesetih letih se je površina kmetijskih zemljišč zmanjšala za 8.445 ha. Povečujejo pa se površine gozdov in stavbnih zemljišč.

Za kmetijsko pridelavo pa ni pomembna samo skupna površina kmetijskih zemljišč, temveč kakovost teh zemljišč in pa povprečna velikost proizvodne enote – kmetije.

Kvaliteto zemljišč določajo naravni pogoji, ki na našem območju niso ugodni. Manj kot 10 % kmetijskih površin je na ravninskem območju, vsa preostala zemljišča so v območjih z omejenimi dejavniki za kmetovanje in po sedanji razdelitvi spadajo v hribovsko in gorsko-višinsko območje. Po Uredbi o kriterijih za določitev območij z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost iz lanskega leta se površina omejenih območij za kmetijstvo ne bo bistveno spremenila, možno je minimalno povečanje.

Tabela 3: Delež kmetijskih in gozdnih zemljišč v uporabi kmetij

	Gorenja vas Poljane	Škofja Loka	Železniki	Žiri	UE Škofja
Kmet. zemljišča*	3.757	4.259	4.064	1.861	13.941
Kmet. zemlja v uporabi kmetij	4.153	3.118	2.300	1.362	10.933
Delež v %	111	73	57	74	78
Število kmetij	592	497	361	225	1.673
Povprečna velikost kmet. zemljišča	7,0	6,3	6,4	6,1	6,5
Gozd *	9.180	9.375	11.922	2.825	33.302
Gozd v uporabi kmetij	6.357	6.210	6.311	1.798	20.676
Delež v %	69	66	53	64	62
Število kmetij	569	483	349	208	1609

Vir: SURS, popis kmetijskih gospodarstev v letu 2000

* Podatki geodetske uprave

Podatki kažejo, da je povprečna velikost kmetij na območju UE Škofja Loka 6,5 ha kmetijskih zemljišč, kar je za 1,7 ha več od republiškega povprečja, vendar so naše kmetije v primerjavi s povprečno evropsko kmetijo, ki je večja od 20 ha, premajhne in zato nekonkurenčne. Od 10 do 20 ha kmetijskih zemljišč ima v uporabi 289 kmetij, od 20 do 30 ha kmetijske zemlje pa obdeluje 37 kmetij. Nobena kmetija ne obdeluje več kot 30 ha.

Pozoren bralec se bo vprašal, kje so manjkajoče kmetijske in gozdne površine, ki niso v uporabi kmetov. Po podatkih popisa kmetij kmetije obdelujejo le 78 % kmetijskih zemljišč in 62 % gozdnih kmetijskih zemljišč, kot jih prikazuje kataster. Razhajanja so naslednja:

1. V popisu kmetij so zajete dejanske površine v uporabi, kataster pa vseh sprememb rabe ne evidentira.

2. V podatkih katastra so zajete tudi površine v uporabi družbenega sektorja.

3. Del kmetijskih in gozdnih zemljišč je v lasti nekmetov, ki niso zajeti v popisu kmetijstva.

Kljub temu da je Občina Gorenja vas–Poljane izrazito kmetijska, je vprašanje, ali kmetje iz te občine obdelujejo več kmetijskih površin, kot jih je na njenem področju, čeprav je teoretično možno, da obdelujejo kmetijske površine tudi na območjih drugih občin.

Od 499 ha sadovnjakov po katastru jih kmetije uporabljajo le še 71 ha. Sadno drevje je zasajeno na površinah za pridelavo krme. Od sadnega drevja je 25.636 jablan, 11.335 hrušk, 3.966 češenj in 3.682 orehov.

Kolobar in povprečni pridelki

Glede na usmerjenost našega kmetijstva je največji del namenjen pridelovanju krme. Na njivah v obdelavi kmetij je kar 629 ha krmnih rastlin in 449 ha koruzne silaže, posejanih je 167 ha pšenice, 4 ha rži, 34 ha ječmena in 11 ha koruze za zrnje. Površina posejanih žit se v zadnjih letih povečuje. Površina posajene silažne koruze je že od sedemdesetih let dalje približno enaka. Krompir je posajen na 257 ha, kar

predstavlja le še četrtnino posajene površine v letu 1969. Travnikov v obdelavi kmetij je 9.754 ha. Od tega je 77 % površine dvo- in trikosnih, 20 % je enokosnih travnikov, le neznatnih 345 ha travnikov pa ima več kot trikratno rabo. Povprečni pridelki so na našem območju podobni kot v državi.

Tabela 4: Povprečni pridelki glavnih kmetijskih kultur v letu 2000 v Sloveniji

Kultura	Povprečni pridelek t/ha	Kultura	Povprečni pridelek t/ha
Pšenica	4,2	Travno-deteljne mešanice	6,5
Rž	2,6	Enokosni travniki	2,5
Ječmen	3,3	Dvo- in trikosni travniki	4,4
Koruza	5,9	Večkosni travniki	6,0
Krompir pozni	21,2	Skupni pašniki	2,5
Silažna koruza	36,0		

Vir: SURS

Stalež živine

Tabela 5: Stalež živine na kmetijah po občinah

Vrsta živine in število kmetij	Gor. vas Poljane	Škofja Loka	Železniki	Žiri	UE Škofja Loka	Število živali na kmetijo
Govedo	5904	6042	2251	1721	15918	10,36
Kmetij	549	457	325	205	1536	
Krav	2044	2035	876	478	5433	5
Kmetij	393	318	265	117	1093	
Prašiči	356	457	215	142	1170	3,27
Konji	134	69	73	50	326	2,63
Ovce	470	420	368	91	1349	19,27
Koze	603	187	212	141	1143	7,19
Kunci	729	483	306	77	1595	14,50
Perutnina	3873	6016	2609	1134	13632	14,21
Čebelje družine	399	403	153	95	1050	12,96

Vir: SURS, popis kmetijskih gospodarstev v letu 2000

Podatki nazorno potrjujejo, da je osnovna panoga živinoreje govedoreja. Na 1.536 kmetijah redijo 15.918 glav goveda ali 10,36 goveda na kmetijo. Do vključno devet glav goveda redi 917 kmetij, od 10 do 19 glav redi 385 kmetij, od 20 do 29 glav redi 138 kmetij, od 30 do 49 glav redi 71 kmetij in nad 50 glav 13 kmetij. S popisom kmetijstva v občini Škofja Loka v letu 1978 smo našli 14.634 glav goveda, od katerih je bilo 5.324 krav. V zadnjih 22 letih se je stalež goveda povečal za 8,7 %, stalež krav pa za 2 %. Bistveno pa se je zmanjšalo število kmetij, ki so redile govejo živino. Pred 22 leti so govejo živino redili na 2.037 kmetijah, lani pa le še na 1.536 kmetijah. Govejo živino so v tem obdobju prenehali rediti na 501 kmetiji. Število kmetij, ki redijo govedo, se je zmanjšalo za četrtnino. Podatek kaže proces koncentracije v govedoreji. Povečuje se stalež ovc in koz, vendar povprečni stalež na kmetijo kaže, da gre le za ljubiteljsko rejo, ki pa že daje nekaj tržnih viškov. V zadnjih 22 letih se je število konj na kmetijah zmanjšalo za 40 % oz. za 214 glav, tako da so ob popisu

redili na 124 kmetijah še 326 konj. Prevladuje ljubiteljska reja, plemenska vrednost črede se izboljšuje. Kar precej konj redijo ljubiteljski rejci nekmetje, ki pa v popisu niso bili zajeti.

Zmanjšuje se tudi število rejcev in glav prašičev, ki jih na 358 kmetijah redijo še 1.170 ali 3,27 na kmetijo. Tudi ta reja je namenjena za samooskrbo na kmetijah. Nekaj rejcev se ukvarja z rejo plemenskih svinj in vzrejo pujskov za nadaljnjo rejo na kmetijah.

Tudi preračun vse živine na kmetijah kaže povečanje. Tako je bila skupna obtežba ob popisu kmetij leta 1978 12.199 GVŽ (glave velike živine) ali 0,83 GVŽ/ha, ob lanskem popisu pa je bilo v reji na kmetijah skupno 12.744 GVŽ ali 0,91 GVŽ/ha kmetijske površine. Podatki kažejo povečanje staleža za skoraj 5 %, ob zmanjševanju kmetijskih zemljišč v uporabi se povečuje obtežba na hektar, ki pa je še vedno ekološko sprejemljiva. Povečuje se delež dokupljene močne krme za živino.

Opremljenost kmetij z mehanizacijo

Kmetijstvo postaja kapitalsko vse bolj intenzivna panoga prav zaradi potrebne mehanizacije. Ob popisu kmetij so zbrani tudi podatki o mehanizaciji na kmetijah.

Tabela 6: Opremljenost kmetij z mehanizacijo

Mehanizacija	Gorenja vas Poljane	Škofja Loka	Železniki	Žiri	Skupaj
traktorji vsi	920	908	496	311	2635
registrirani *	325	313	271	191	1100
traktorski plugi	343	365	140	91	939
traktorske brane	230	292	84	57	663
trosilniki mineralnih gnoj.	107	190	9	31	337
trosilniki hlev. gnoja	178	251	66	51	546
cisterne za gnojevko	118	144	42	27	331
traktorski sejalniki	17	73		5	95
traktorski sadilniki	24	104	18	9	155
motorne kosilnice	564	408	367	187	1526
traktorske kosilnice	172	241	43	73	529
traktorski zgrab, in obrač.	484	516	152	185	1337
silokombajni priključni	41	97	6	3	147
prikolice nakladalne	385	382	203	137	1107
druge prikolice	408	381	289	105	1183
sušilnice za seno	191	104	77	59	431
hladilni bazeni za mleko	107	113	24	19	263
balirke in ovijalke	16	12	4	3	35
motorne žage	702	686	522	242	2152
traktorski vitli	296	262	252	91	901
cepilni stroji	242	246	183	62	733

Vir: SURS, popis kmetijskih gospodarstev v letu 2000.

*Podatki Ministrstva za notranje zadeve.

Osnovni pogonski stroj na kmetijah je še vedno traktor. 1.583 kmetij ima v uporabi 2.635 traktorjev ali 1,66 traktorja na kmetijo. Število traktorjev se je v zadnjih 22 letih povečalo za 1,463. Povečuje se moč kupljenih traktorjev. Nad 80 KM ima le

*Nova pakirna linija
za krompir*

60 traktorjev. Če upoštevamo podatke Ministrstva za notranje zadeve o številu vseh registriranih traktorjev (zajeti so tudi traktorji v lasti nekmetov in podjetij), pa lahko ugotovimo, da je registriranih le 42 % vseh traktorjev, vsi preostali traktorji so omejeno uporabni v kmetijstvu in ne izpolnjujejo pogojev za varno uporabo.

Poleg strojev, navedenih v tabeli 6, uporabljajo na kmetijah še 4 samohodne kombajne, 56 kombajnov za krompir, 90 tračnih žag, 372 krožnih žag in 15 polnojarmenikov. V zadnjih letih se širi baliranje travne silaže, ki jo omogočajo novi stroji balirke in ovijalke. S temi učinkovitimi stroji lastniki opravljajo storitve tudi drugim in na ta način zagotavljajo boljšo izrabo strojev. Na splošno lahko ugotovimo, da je strojev na kmetijah dovolj, so pa zastareli in premalo učinkoviti. Hitreje se bo morala širiti ponudba strojnih storitev s kmetijsko mehanizacijo, saj manjše kmetije ne bodo več zmogle kupiti dovolj zmogljivih lastnih strojev. Za manjše kmetije je plačilo strojne storitve cenejše, kot pa delo z lastnim strojem.

Tržna pridelava

Tabela 7: Odkup glavnih tržnih viškov na območju UE Škofja Loka v letu 2000

Kmetijski pridelek	KGZ Škofja Loka	M KGZ Sora Žiri	M KŽK Trata	Skupaj
govedo (t)	1433	298		1731
plem. tel. (t)	20,4			20,4
prašiči (t)	2,3			2,3
mleko (000 l)	10.500	624		11124
krompir (t)	1340		820	2160
koruza (t)			374	374
pšenica (t)	72,4		336	408,4
ječmen (t)			195	195
slad. pesa (t)			1407	1407

Podatki kažejo ugodno tržnost pri glavnih kmetijskih pridelkih.

Odkup klavnega goveda se v zadnjih letih povečuje. Tudi odkup mleka se povečuje. V letu 2000 se je odkup mleka povečal za 5 % in se bo po napovedih rejcev po enaki stopnji povečeval tudi v letošnjem letu. Mleko oddaja še 313 kmetij, od tega 287 iz KGZ Škofja Loka. Koncentracija odkupa mleka se nadaljuje.

Kakovost odkupljenega mleka se zaradi nagrajevanja kakovosti in izvedenih strokovnih ukrepov, ki jih izvajajo strokovnjaki zadrug, kmetijske svetovalne službe in veterinarske službe, stalno izboljšuje in je nad povprečjem države. Kar 98 % odkupljenega mleka ima manj kot 100.000 mikroorganizmov v mililitru, 96,5 % odkupljenega mleka ima pod 400.000 somatskih celic. Odkupljeno mleko je vsebovalo 4,19 % mlečne maščobe in 3,33% beljakovin.

Na dan popisa so na kmetijah na območju UE namolzli 45.889 l mleka, kar bi letno pomenilo 16.749.000 l mleka. Od tega sta ga obe kmetijsko-gozdarski zadrugi v istem letu odkupili 11.124.000 l. Poleg tega po oceni pride iz kmetij na trg v obliki izdelkov in z direktno prodajo še okoli 650.000 l mleka. Tako pride na trg 70 % namolžene količine mleka. Preostalo mleko porabijo na kmetijah za družinske potrebe in za vzrejo telet in prašičev.

Zadrugi odkupita 90% tržnih viškov živine. Preostalo govedo odkupijo drugi kupci.

Obe zadrugi odkupita le še slabo polovico tržnih viškov krompirja. Preostale viške krompirja prodajo pridelovalci direktnim potrošnikom in drugim trgovskim organizacijam izven našega območja. Pričakujemo, da se bodo po ureditvi pakirnice krompirja KGZ Škofja Loka na Trati možnosti za prodajo krompirja izboljšale.

Gozdarstvo

Po podatkih katastra je na območju UE 33.302 ha ali 65 % površine gozda. Po podatkih Zavoda za gozdove Slovenije, Območna enota Kranj in Ljubljana iz decembra 2000 pa je gozda 36.252 ha ali 70,8 % od celotne površine 51.170 ha. Strokovno področje gozdarstva pokrivata dve območni enoti zavoda za gozdove Republike Slovenije. Območje občin Gorenja vas-Poljane, Škofja Loka, Železniki in del občine Žiri pokriva območna enota Kranj, preostali del Občine Žiri pa Območna enota Ljubljana. Kar 93 % gozdov je v privatni lasti. Z gozdovi gospodarji skupno 7.250 lastnikov.

Največji možni letni posek znaša 85.982 m³ iglavcev in 60.320 m³ listavcev. Če bi realizirali celoten možni posek, bi izkoristili 65 % prirastka. Po podatkih popisa kmetij kmetje posekajo 35.132 m³ lesa iglavcev in 41.762 m³ listavcev. To pomeni, da kmetje pospravijo 58 % od celotnega možnega letnega poseka listavcev in 49% iglavcev. Del preostalega poseka opravijo lastniki, ki niso kmetje, in družbeni sektor, del možnega poseka pa ni realiziran. Lesna zaloga naših gozdov se povečuje. Dobro je poskrbljeno za vzdrževanje gozdnih cest, ni pa poskrbljeno za novogradnje gozdnih cest. Občini Gorenja vas-Poljane in Škofja Loka iz svojih sredstev sofinancirata obnove in gradnje gozdnih vlak.

Dopolnilne dejavnosti

Loški kmetje so že v preteklosti opravljali dopolnilne dejavnosti na kmetijah zaradi potreb po dodatnem dohodku. Zanimivo je, da so se že pred zemljiško odvezo na najboljših kmetijah ukvarjali z vinsko trgovino (Visoški Kalani, Špan na Suhi), prevozništvom, na manjših kmetijah pa z oglarstvom, gozdarstvom in različnimi drugimi deli.

Prizadevanja za uvajanje in razvoj dopolnilnih dejavnosti na kmetijah niso nova. Ob koncu leta 2000 je bilo na Območni obrtni zbornici Škofja Loka registriranih

53 oseb. Pri tem prevladujejo storitve s kmetijsko mehanizacijo, predelava lesa in predelava osnovnih kmetijskih pridelkov. Poleg teh so kot samostojni podjetniki registrirani še 4 lastniki kmetij za spravilo lesa iz gozda, registrirane so 4 kmetije odprtih vrat in 13 kmetij, ki imajo kmečki turizem. Potrebe po dodatnem dohodku na kmetijah so velike. Poleg prezahtevnih predpisov in nesprejetih podzakonskih aktov, ki onemogočajo registracijo novih dejavnosti, predstavlja največjo oviro za hitrejšo širjenje dopolnilnih dejavnosti pomanjkanje kapitala, znanja in poslovnih idej na kmetijah.

Dohodkovni položaj kmetij

V vsakodnevnih pogovorih s kmeti slišimo pritožbe o slabšanju ekonomskega položaja kmetij. Konkretnih študij, ki bi proučevale dohodkovni položaj kmetij, ni veliko. Nesporno dejstvo je, da so cene kmetijskih pridelkov v zadnjih treh letih padle v povprečju za 15 %. Del tega znižanja so nadomestile državne subvencije, ni pa nadomestila za večanje pridelovalnih stroškov. Torej so pritožbe o slabšanju ekonomskega položaja kmetov upravičene.

To oceno potrjujejo podatki kmetij, ki so pod vodstvom kmetijske svetovalne službe vključene v vodenje knjigovodstva po FADN (Farm Accountancy Data Network), metodologiji EU. Iz loškega območja to knjigovodstvo vodi 15 kmetij. Vzorec ni reprezentativen, ker so vključene le nadpovprečno velike kmetije, ker majhne in neprofesionalne kmetije niso zainteresirane za vodenje knjigovodstva. Klub temu so podatki zanimivi in zaskrbljujoči. Povprečna gorenjska kmetija, ki vodi knjigovodstvo, obdeluje 13,65 ha kmetijskih zemljišč in 13,65 ha gozda ter redi 19,63 glav velike živine. Na kmetiji delajo 2,3 polnovredne delovne moči. Skupen letni dohodek take kmetije je znašal 4.361.000 SIT. K temu je dohodek od živinoreje prispeval 67 %, preostali del dohodka je izviral iz drugih dejavnosti (poljedelstvo, dodatne dejavnosti in gozdarstvo). Od celotnega dohodka gre kar 59 % za pokrivanje skupnih spremenljivih stroškov in skoraj četrtina za pokrivanje amortizacije, tako da za dohodek kmečke družine ostane le še 850.000 SIT ali 417.894 SIT na polnovredno delovno moč na kmetiji. To je zelo skromen osebni dohodek. Posebno zaskrbljujoča sta podatka, da se vrednost lastnega kapitala na kmetijah zmanjšuje in da so neto investicije negativne. To pa pomeni, da na kmetijah ni tehnološkega razvoja in da nimajo možnosti za prestrukturiranje in koncentracijo pridelave. Na splošno rezultati knjigovodstva na kmetijah kažejo na izjemno neugoden dohodkovni položaj. Kakšen je ta položaj šele na manjših kmetijah, ki ne vodijo knjigovodstva?

Družbeno kmetijstvo

Predstavitev kmetijstva na Loškem ne bi bila popolna brez predstavitev družbenega kmetijstva, ki ga predstavlja Mercator KŽK – Kmetijstvo Kranj d. o. o., Obrat Trata, ki je v preteklosti obdeloval 210 ha kmetijskih zemljišč na Sorškem polju in v okolici Škofje Loke. Zaradi vračila zemljišč v denacionalizacijskih postopkih v letošnjem letu obdelujejo še 171 ha, na katerih imajo posajenih 22 ha krompirja, 40 ha koruze za silažo, 20 ha sladkorne pese. Pospravili so 69 ha ozimne in jare pšenice in 20 ha ječmena. Navedene površine obdelata le dva redno zaposlena

delavca pod vodstvom strokovnih in drugih služb KŽK in ob manjši pomoči uslug honorarnih sodelavcev in najetih strojnih uslug za kombajniranje žita in sladkorne pese. Računajo, da bodo po končani denacionalizaciji imeli v obdelavi še 150 ha kmetijskih zemljišč, ki so v lasti Sklada kmetijskih zemljišč in gozdov RS.

Živilsko-predelovalna industrija

Kmetijstvo je neločljivo povezano z živilsko-predelovalno industrijo in trgovino. Na Loškem se s predelavo mleka in mesa ukvarjata mlekarna KGZ in klavnica.

Mlekarna Kmetijsko gozdarske zadruge Škofja Loka ima že stoletno tradicijo. Njena zgodovina je opisana v zborniku Kmetijsko združništvo in mlekarstvo na Loškem, izdanim ob stoletnici ustanovitve Mlekarske zadruge Škofja Loka 1999. Sedaj ima registracijo obrtniške mlekarnice z dovoljeno letno predelavo 2 milijona litrov mleka. Vse preostalo odkupljeno mleko obe kmetijsko gozdarski zadrugi prodata v predelavo drugim industrijskim mlekarnam. Mlekarno sproti obnavljajo in posodablajo. Svojo perspektivo vidijo le v obrtniškem načinu predelave mleka. V mlekarni dela 10 delavcev, glavni izdelki pa so: konzumno pasterizirano mleko, skuta in sadne skute, poltrdi siri (edamec, trapist, agata, freisingi), topljeni siri za rezanje in mazanje, kajmak, maskarpone ter sladka in kislá smetana.

Klavnico v Škofji Loki je zgradila Občina Škofja Loka v letu 1905 in takrat pridobila uporabno dovoljenje. Leta 1992 so klavnico tehnološko in ekološko sanirali, tako da je v tehnološkem in ekološkem pogledu ena boljših klavnic v Sloveniji. Registrirana je za klanje goved, prašičev, konj, telet in drobnice. Registracija velja tudi za klanje za izvoz razen za države EU, ZDA in Avstralijo. Do danes pa niso uspeli pridobiti izvozne registracije brez omejitev, ki bi veljala za vse države. Do nedavnega so v klavnici krali govedo loškega območja in iz Gorenjske ter prašiče iz lastnih farm v Kočevju in Krškem. Trenutno pa v loški klavnici opravljajo le še uslužnostno klanje za zasebne mesarje in zasilne zakole. Sedanji lastnik klavnice Mesnine dežele Kranjske zaradi navedenih težav za nadaljnje poslovanje klavnice ne kaže velikega zanimanja. Zaradi neurejenega pravnega statusa za svoje potrebe uporablja klavnico in predelavo v Ljubljani, ki ima pridobljeno izvozno registracijo

Telica je označena na evropsko primerljiv način, lastnik pa mora imeti njen polni list.

za vse države brez omejitev, ki jo daje tako imenovani ovalni žig, ki ga loška klavnica nima. Zato so klavnico že ponudili v odkup gorenjskim zadrugam, ki pa se zaradi neurejenega statusa klavnice ne ogrevajo za nakup. Še naprej pa vodijo postopke in dogovore z Občino Škofja Loka za spremembo družbenega plana občine. Sprememba lastništva klavnice je zelo verjetna. Vse to pa kaže na njeno negotovo prihodnost. Njeno usodo imajo v rokah lastniki in potencialni kupci ter Občina Škofja Loka, ki bi morala spremeniti družbeni plan in zazidalni načrt tako, da bi vsaj za določen čas omogočil zakonito delovanje na obstoječi lokaciji in pridobitev vseh potrebnih dovoljenj za poslovanje. Rejci živine se zavedajo pomena klavnice v Škofji Loki za nadaljnje ohranjanje reje goveda. Loška klavnica ima svoje mesto tudi v strategiji razvoja živilske industrije Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.

Državne in občinske subvencije

Kmetijska politika in pomoč države se spreminjata. Postopki uveljavljanja subvencij postajajo vse bolj zahtevni, ker zahtevajo vse podatke o vsakem vlagatelju, podatke o kmetiji, vse katastrske podatke za vse parcele v obdelavi, podatke o lastnikih zemljišč in podatke za vsak namen posebej. Kljub zahtevnim postopkom je letos vložilo na Agencijo za kmetijske trge in razvoj podeželja vloge za subvencije 1.561 kmetij ali skoraj vse popisane kmetije. Z uredbo o izvedbi ukrepov kmetijske politike za leto 2001 in na njeni osnovi sprejeti tržni red so za letošnje leto določeni naslednji zneski subvencij, ki jih je mogoče uveljavljati na našem območju: krušna žita: 54.000 in druga žita 30.000 SIT/ha. Krave dojilje, kobile za vzrejo žrebet in biki za zakol po 25.000 na glavo, za koze in ovce za meso po 2.720 SIT na glavo. Iz postavke EKO 1 je določeno plačilo na ha obdelane kmetijske površine v hribovitem območju 11.000, v gorsko višinskem območju pa 16.000 SIT/ha. Iz slovenskega kmetijsko okoljskega programa (SKOP) pa je predvideno plačilo za sonaravno rejo živine 9.000 SIT/ha in za travniške sadovnjake po 27.000 SIT/ha. Podatkov o uveljavljenih subvencijah po namenih in občinah nam od Agencije za kmetijske trge in razvoj podeželja ni uspelo pridobiti. Za lažjo predstavbo dajem oceno, da povprečna kmetija dobi od 100.000 do 150.000 SIT subvencij letno.

Kmetijstvo pomagajo ohranjati in pospeševati s svojimi sredstvi tudi občine. Po državnih usmeritvah občine ne smejo več intervenirati z ukrepi, ki bi vplivali na cene kmetijskih pridelkov ali repromaterialov, temveč lahko izvajajo le ukrepe, ki imajo za cilj spodbujanje razvoja.

Občine so v proračunih za leto 2000 za intervencije v kmetijstvu predvidele naslednja sredstva (skupaj z namenskim sredstvi za urejanje kmetijskih zemljišč): Občina Gorenja vas-Poljane 12.726.000 SIT, Občina Škofja Loka 17.520.000 SIT, Občina Železniki 8.785.000 in Občina Žiri 9.540.000 SIT. Dejanska realizacija je bila v večini občin nižja od plana. Glavni nameni občinskih intervencij so med občinami usklajeni in so bili naslednji: sofinanciranje strokovnega izobraževanja, sofinanciranje analiz krme in tal, sofinanciranje nekaterih preventivnih programov, spodbujanje uvajanja paše in obnove travnikov, sofinanciranje nekaterih investicij na kmetijah in izboljševanja kmetijskih zemljišč.

Službe v kmetijstvu

Pregled kmetijstva ne bi bil popoln brez prikaza nekaterih služb, ki pokrivajo področje kmetijstva.

V letu 2000 je bila na podlagi Zakona o kmetijsko-gozdarski zbornici Slovenije (Ur. list RS števil. 44/99) konstituirana Kmetijsko-gozdarska zbornica Slovenije. Izvoljeno je bilo vodstvo zbornice, imenovani so bili vsi strokovni odbori. Izvoljen je bil tudi svet Območne enote zbornice Kranj, ki ga vodi predsednik Marjan Roblek. Za Območje UE Škofja Loka pa je izvoljen odbor KGZ OE Kranj izpostava Škofja Loka, ki ga vodi Milan Ceferin.

Kmetijsko-gozdarska zbornica Slovenije je za območje Gorenjske ustanovila Kmetijsko-gozdarski zavod Kranj, ki je začel delovati 1. julija 2001. Novi zavod bo v okviru javne službe opravljal naslednje glavne dejavnosti:

- selekcijo, reprodukcijo, kontrolo proizvodnosti in rodovitnosti v živinoreji,
- označevanje in registracijo domačih živali,
- svetovanje, izobraževanje in usposabljanje kmetov, lastnikov in zakupnikov zemljišč in gozdov ter prenos znanja na tehnološkem, gospodarskem in okoljevarstvenem področju,
- svetovanje in pomoč pri gospodarjenju z gozdovi,
- svetovanje in pomoč pri načrtovanju, organiziranju in izvajanju dopolnilnih dejavnosti na kmetijah,
- pravno pomoč članom kmetijsko-gozdarske zbornice pri urejanju pravnih zadev s področja kmetijstva in gozdarstva,
- načrtovanje in izvajanje programov celostnega razvoja podeželja in obnovo vasi in na drugih področjih pomembnih za razvoj kmetijstva in živilstva.

Kmetijsko-gozdarski zavod prevzema dejavnosti, pooblastila in premoženje Živinorejsko-veterinarskega zavoda Gorenjske, znotraj katerega je v času ukinitve delovala selekcijska služba. Od Kmetijskega zavoda Ljubljana pa je novi Kmetijsko-gozdarski zavod Kranj prevzel Oddelek za kmetijsko svetovanje Kranj. V kmetijski svetovalni službi dela za območje Gorenjske 21 delavcev, od tega na enoti v Škofji Loki 5. V selekcijski službi pa samo za območje UE Škofja Loka delajo štirje molzni kontrolorji.

Po Zakonu o gozdovih (Ur. list RS števil. 30/93) opravlja javno gozdarsko službo v vseh gozdovih Zavod za gozdove Slovenije. V 56. členu citiranega zakona so navedene tudi naloge, ki jih opravlja javna gozdarska služba. Območje UE Škofja Loka pokrivata območna enota Kranj s krajevnimi enotami Škofja Loka, Poljane in Železniki in Območna enota Ljubljana s krajevno enoto Žiri. Na krajevnih enotah je zaposlenih 19 delavcev (od tega 14 revirnih gozdarjev). Tem je treba prišteti še del strokovnih delavcev, ki za to območje izdelujejo gozdnogospodarske, lovskogojitvene načrte in druge predpisane strokovne podlage. Po zakonu o kmetijsko-gozdarski zbornici naj bi del strokovnjakov, ki opravlja gozdarsko svetovanje, prešlo iz zavoda za gozdove na novoustanovljene kmetijsko-gozdarske zavode.

Upravna enota Škofja Loka ima oddelek za kmetijstvo, gozdarstvo in regionalni razvoj, na katerem dela pet delavcev, ki rešujejo predvsem upravne zadeve s kmetijskega področja. Poleg delavcev znotraj tega oddelka delata še dva delavca, ki rešujeta denacionalizacijske zahteve.

Poleg naštetih služb so s kmetijstvom tesno povezane še številne druge službe (terenska veterinarska služba, veterinarji Veterinarskega zavoda Slovenije in Veterinarske uprave RS ter inšpekcijske službe).

Zaključek

Prikazani podatki o stanju kmetijstva po občinah na območju UE Škofja Loka kažejo ugodno sliko. Še vedno je kljub opuščanju in zaraščanju slabših kmetijskih zemljišč obdelana in vzdrževana v kmetijski funkciji večina primernih kmetijskih površin. Izpad pridelave na opuščeni površini se nadomešča z večjo intenzivnostjo na preostalih zemljiščih. Stalež živine je stabilen in se celo malenkostno povečuje. Izredno hitro pa se zmanjšuje število kmetij, ki redijo govejo živino. Zmanjševanje števila kmetij je sicer nujno za povečevanje obsega kmetij, vendar bo to onemogočalo izvajanje večnamenske funkcije kmetijstva, ki jo izvajajo predvsem manjše kmetije. Večje kmetije namreč ne bodo zmogle obdelovati razdrobljenih in strmih zemljišč. V hribovskem svetu je za ohranjanje poseljenosti in vzdrževanja krajine pomembna prav vsaka kmetija. Uspešno poslujeta tudi obe kmetijsko-gozdarski zadrugi. Zaupanje članov v zadrugo se povečuje, kar potrjuje večanje obsega poslovanja z zadrugami. KGZ Škofja Loka v letošnjem letu gradi na Trati nov trgovski center in nove upravne prostore, za lažjo prodajo krompirja pa so nabavili (ob sodelovanju pridelovalcev krompirja in Občine Škofja Loka) pakirnico krompirja.

Dobro delujejo strokovne službe v kmetijstvu. Obseg teh služb se bo moral prilagajati številu kmetij in novim nalogam. Največjo skrb predstavlja zmanjševanje dohodka na kmetijah, pomanjkanje kapitala za zahtevno prestrukturiranje, pomanjkanje strokovnega znanja in izobrazbe gospodarjev. Neugodna je tudi starostna sestava lastnikov in obdelovalcev kmetij. Vse preveč dela in vpliva na gospodarjenje na kmetijah imajo upokojeanci. To je slaba popotnica za pot v EU.

Kmetijstvo se na vstop v EU že dalj časa pripravlja. Opisani procesi so vidni in se odvijajo ne glede na to, ali bo Slovenija sprejeta v EU ali ne. Proces prilagajanja na ravninskem območju potekajo hitreje kot v hribovitih območjih.

Obstoj in razvoj našega kmetijstva ni odvisen od vstopa v EU, bolj je odvisen od popolne izvedbe reforme kmetijske politike. Ta reforma pa se izvaja prepočasi. Nujno je nadaljevati izboljševanje posestne strukture in večanje profesionalizacije kmetij. Nadaljevanje prilagajanja naše zakonodaje normam EU bo povzročilo nadaljnje širjenje birokracije, ki že sedaj povzroča kmetom obilo preglavic. Tudi prezahtevna birokracija, ki povečuje stroške pridelave, v nekaterih primerih pospešuje odločitve o prenehanju kmetovanja na manjših kmetijah.

Uporabljeni viri in literatura

- Stanje in možnosti razvoja kmetijstva v Občini Škofja Loka*, KZS Škofja Loka 1979
- Statistični urad RS, popis kmetijskih gospodarstev v RS v letu 2000, predhodni podatki in podatki z interneta. Program razvoja podeželja za območje občin Škofja Loka, Gorenja vas-Poljane, Železniki in Žiri*. Razvojnega agencija Sora d.o.o., marec 2001.
- Kmetijsko združenstvo in mlekarstvo na Loškem*, KGZ Škofja Loka 1999.
- Mag. Neva Pajntar: *Spremljanje dohodkovnega položaja kmetij v Sloveniji po metodologiji FADN*, Ljubljana 1997.
- Uredba o izvedbi ukrepov kmetijske politike za leto 2001. *Ur. list RS* št. 34/01.
- Slovensko kmetijstvo in Evropska unija*. ČŽP Kmečki glas, Ljubljana 1997.